

СПЕЦИФІКА ДИДАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-МАТЕМАТИКІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ ДО РОБОТИ У КОЛЕДЖАХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЛІЦЕЯХ

У статті, спираючись на основні завдання модернізації вищої освіти, дано характеристику навчальним закладам нового типу, таким як коледж та професійний ліцей, які відносяться до середніх професійних навчальних закладів. Автором проаналізовано відмінності між коледжем та професійним ліцеєм, вказані відмінності у порівнянні зі звичайною школою та розкриті основні поняття «коледж» та «професійний ліцей», в контексті аксіологічної освітньої парадигми.

Ключові слова: *дидактична підготовка, студент, педагогічний ВНЗ, коледж, професійний ліцей.*

В статье, опираясь на основные задачи модернизации образования, дана характеристика учебным заведениям нового типа, таким как колледж и профессиональный лицей, которые относятся к средним профессиональным учебным заведениям. Автором проанализированы различия между колледжем и профессиональным лицеем, указанные различия по сравнению с обычной школой и раскрыты основные понятия «колледж» и «профессиональный лицей», в контексте аксиологической образовательной парадигмы.

Ключевые слова: *дидактическая подготовка, студент, педагогический ВУЗ, колледж, профессиональный лицей.*

The article deals with the description of a new type of educational establishments such as colleges and vocational lyceums that refer to the secondary vocational educational establishments. The author analyzes the differences between a college and a professional lyceum in general and singles out the differences between the abovementioned secondary vocational educational establishments and a comprehensive secondary school (graded curriculum, the ability to select more gifted students to give the opportunity for further education, approaching the learning content to conditions of real life, the transition to natural professional selection of students, coordinating and interconnectivity of curricula and syllabi, elimination of duplication, systematic training and effective use of the teaching staff, constant updating of training material base). The peculiarities of pedagogical universities preparation of students to work at these schools, namely the student body, who came to a secondary vocational educational establishment from different schools and with different levels of mathematical training, professional orientation of students – and

all these puts certain requirements to the content of the subject «Mathematics».

Key words: didactic training, student, higher pedagogical educational establishment school, college, vocational lyceum.

Постановка проблеми. Сучасний період у житті України характеризується тим, що система освіти переживає період оновлення, який характеризується зміною ціннісних орієнтацій, інтенсивністю інноваційних процесів, зростанням активності і самостійності освітніх установ. Нові цільові установки в системі освіти пріоритетом роблять людську особистість. Вона стає головною цінністю. Ці нові соціальні орієнтири в системі освіти проявляються в різних напрямках: у побудові системи неперервної освіти, у зміні структури системи, у появі нових форм і типів альтернативної освіти, нових типів навчальних закладів, у формуванні нового змісту, в розробці нових підходів до організації та визначенні результатів навчання. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки зазначено, що удосконалення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних та педагогічних кадрів має здійснитися для стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти [1, с.11-15]. Тому перед педагогічними ВНЗ стоїть завдання підготувати конкурентоспроможного викладача математики, готового до організації навчальної діяльності у нових типах навчальних закладів, а саме коледжів та професійних ліцеїв.

Аналіз останніх досліджень. Серед напрямів досліджень, що вивчають дидактичну підготовку студентів педагогічних ВНЗ до роботи у нових типах навчальних закладів, виокремлюються такі: розробка різноманітних новітніх моделей змісту педагогічної освіти (І. Зязюн, М. Євтух, О. Дубасенюк та ін.); визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (О. Киричук, М. Поташник, Н. Юсуфбекова та ін.); історія виникнення нововведень і узагальнення вітчизняного та світового педагогічного досвіду у вищій школі (І. Аносов, Л. Вовк, М. Кларін, О. Попова та ін.); підготовка педагогічних кадрів до впровадження нововведень, формування готовності до майбутньої професійної діяльності (І. Гавриш, Л. Подимова, В. Сластьонін, С. Сисоева та ін.); удосконалення педагогічних технологій у процесі підготовки педагогічних кадрів (В. Бондар, І. Богданова, В. Євдокимов, О. Пехота та ін.);

Формулювання мети статті – проаналізувати та визначити специфіку і особливості дидактичної підготовки студентів педагогічних ВНЗ до роботи у коледжах та професійних ліцеях.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо основні типи навчальних закладів нового типу: професійний ліцей і коледж, як навчальні заклади, які відносяться до середніх професійних навчальних закладів.

У даній статті ми покажемо, чим відрізняється підготовка студентів педагогічних ВНЗ до роботи у коледжах та професійних ліцеях, від підготовки – у звичайній школі.

Початком появи, поки ще експериментальних навчальних закладів нового типу, можна вважати 1989-90 навчальний рік. Після виходу у світ наказу Держосвіти СРСР № 890 від 06.12.89 р. «Про організацію і порядок експерименту професійно-технічних училищ підвищеного типу» почали створюватися вищі професійні училища (ВПУ) – ліцеї і коледжі. На базі ПТУ – ліцеї, на базі технікумів – коледжі. Ці навчальні заклади нового типу мали бути сформовані як багатофункціональні навчальні заклади з варіативними навчальними планами і програмами.

Провідною ідеєю розвитку початкової та середньої професійної освіти виступала життєва необхідність в загальній соціалізації та професіоналізації населення. До основних засобів реалізації цієї ідеї віднесені наступні:

- створення інтенсивних, гнучких, диференційованих систем навчання, які забезпечують високу якість освітньої та професійної підготовки;
- неперервний розвиток особистості на основі гуманізації, інтеграції, демократизації та диференціації освіти;
- створення системи неперервної професійної освіти;
- інтегративна стандартизація початкової, середньої та вищої професійної освіти;
- створення науково-обґрунтованої типології освітніх установ;
- демократизація управління всіма підсистемами професійної освіти;
- його багаторівневості, багатопрофільності;
- перехід від технологічного підходу в розвитку системи професійної освіти до соціально-педагогічного, гуманітарного;
- наступність всіх видів освіти та освітніх послуг в умовах неперервної професійної освіти.

Простеживши розвиток коледжів в перше десятиліття їх створення, звертає на себе увагу той факт, що після певного зростання кількості коледжів, згодом падає цей показник.

По-перше, після виходу в світ примірних положень про коледжі, де в основному визначалася їх структура, з'являються проекти освітніх стандартів, в регіонах розпочинають працювати атестаційні служби, і сам факт зміни статусу навчального закладу стає не таким простим, як раніше.

По-друге, ринок освітніх послуг, пов'язаний з виділенням певної частини студентів і наданням їм певних можливостей, насичується.

По-третє, завершується розподіл традиційної старшої школи на професійну та освітньо-орієнтовану, що визначає і практично встановлює напрями трансформації змісту освіти.

Проте, у зв'язку з виникненням і поширенням нових типів навчальних закладів початкової професійної освіти, здатної реалізовувати завдання середньої освіти (ліцей, коледж тощо), слід спеціально розглянути питання про статус цих навчальних закладів у загальній системі неперервної освіти.

Коли в країні з'явилися коледжі та професійні ліцеї, вони спочатку розглядалися громадськістю, та й значною частиною фахівців у галузі професійної освіти лише як модна течія, як прагнення «змінити вивіску» колишніх неprestижних профтехчилищ і технікумів.

Однак незабаром ці нові професійні освітні установи стали набувати принципово нових рис, невластивих раніше ні ПТУ, ні технікумам: багатопрофільність і багаторівневість.

Зокрема, багато коледжів, а також професійних ліцеїв, значно розширили спектр спеціальностей у відповідності з вимогами ринку праці своїх регіонів. У той же час вони стали здійснювати одночасно і трудове навчання школярів, і початкову професійну підготовку молоді, і початкову професійну освіту, і середню професійну освіту (режим технікуму), та підготовку молодших інженерів (проміжна ланка між технікумом і ВНЗ). Окрім того, деякі коледжі та ліцеї ввели загальноосвітні відділення та стали тим самим виконувати функцію середньої загальноосвітньої школи [2, с. 268-275; 3, с. 326-332; 4, с. 6-7].

Відповідно до Положення про організацію навчально-виробничого процесу початкової професійної освіти «професійний ліцей – центр неперервної професійної освіти, який здійснює реалізацію інтегрованих освітніх програм початкової та середньої професійної освіти, що забезпечують придбання

студентами конкретної професії підвищеного рівня кваліфікації з можливістю отримання в необхідних випадках середньої професійної освіти» [5].

Основними завданнями освіти в професійному ліцеї є: професійна підготовка висококваліфікованих робітників і фахівців середньої ланки; облік регіональних особливостей і соціального замовлення на підготовку робочих кадрів і фахівців середньої ланки; гуманізація і гуманітаризація навчально-виховного процесу.

Класифікація освітніх установ середньої професійної освіти з виділенням коледжу як типу середнього спеціального навчального закладу була здійснена в «Типовому положенні про освітні установи середньої професійної освіти», де зазначено, що «коледж – це самостійний освітній заклад підвищеного типу, що реалізує поглиблені професійні освітні програми середньої професійної освіти за індивідуальними навчальними планами продовженої підготовки кадрів, що забезпечують студентам підвищений рівень кваліфікації» [5].

У коледжі зміст освіти складається з трьох найважливіших компонентів:

- теоретичне навчання (зміст освіти відповідно ступеням навчання; зміст освіти за циклами підготовки в коледжі; зміст навчальних курсів (предметів); зміст освіти в цілому);
- практичне навчання (навчальна, виробнича, технологічна, переддипломна практика тощо);
- навчальне проектування (курсове та дипломне проектування) [6, с. 38-40].

Виходячи з результатів аналізу досвіду професійної підготовки фахівців у навчальних закладах нового типу, навчальних планів і програм коледжів, вивчення цілей і завдань професійної освіти в середніх навчальних закладах на сучасному етапі І. Халіуллін [7, с.78-82] зазначає існування чотирьохциклового навчального плану коледжу:

- загальна підготовка: вивчення природничонаукових основ, законів природи, суспільства в обов'язковому об'ємі матеріалу для повної середньої школи, при збереженні інваріантної частини і активного насичення варіативної частини компонентом знань, умінь, виходячи з вимог принципу професійної спрямованості;

- профільна підготовка: вивчення загальногалузевих предметів, що взаємообумовлені предметами загальної підготовки і взаємозалежні з предметами спеціальної підготовки;

- спеціальна підготовка: вивчення галузевих навчальних предметів, взаємообумовлених профільними предметами і взаємозалежних з предметами практичної підготовки;

- практична підготовка: вивчення конкретної техніки, технології, виробничих і трудових процесів з конкретної професії (спеціальності).

Кожен із циклів, маючи свою мету, завдання, зміст, логіку є частиною цілої системи підготовки фахівця підвищеного рівня кваліфікації в коледжі. Окрім того, професійне навчання в коледжі відрізняється великою гнучкістю, включає набір варіантів освітніх програм, тобто має більш широкі можливості для вибору учнем освітнього шляху. При цьому на кожному рівні студент може перервати навчання і піти працювати, маючи відповідну кваліфікацію.

У числі основних освітніх послуг, які надають професійні ліцеї і коледжі Н. Ткачова [8] виділяє наступні напрямки:

- загальноосвітня підготовка школярів середніх і старших класів, так як коледжі та професійні ліцеї беруть на себе функції загальноосвітньої школи;

- трудове навчання і початкова професійна підготовка школярів на навчально-матеріальній базі професійних навчальних закладів;

- багатоступінчата початкова і середня професійна (професійно-технічна та середня спеціальна) освіта молоді на рівні ПТУ або технікуму з термінами навчання від 1 до 4 років і різними рівнями кваліфікації;

- здійснення програм вищої професійної освіти в основному на рівні неповної вищої професійної;

- організація для студентів, а також для школярів та іншої молоді підготовчих курсів для вступу до ВНЗ.

Отже, навіть часткове перерахування освітніх послуг, дозволяє нам зробити висновок про те, що перелік вже сформованих у передовій практиці освітніх програм, що здійснюються професійними навчальними закладами, вельми широкий.

Коледжі та професійні ліцеї сьогодні виступають як найбільш адаптовані до нових соціально-економічних умов типи освітніх установ початкової та середньої професійної освіти, максимально інтегровані в регіональні освітні

комплекси, що реалізують багаторівневі профільні освітні програми для різних категорій учнів. Ці навчальні заклади заслужено завоювали не тільки загальноосвітні, професійні, а й соціальні позиції в суспільстві. Вони забезпечили наступність, дозволили послідовно отримувати початкову, середню і вищу професійну освіту.

Отже, виділимо основні відмінності навчальних закладів нового типу середньої професійної освіти:

- ступінчастий план навчального процесу;
- можливість відбору більш обдарованих учнів для навчання на вищих щаблях;
- наближення змісту навчання до реальних умов життя;
- перехід на природний професійний відбір учнів;
- координація і взаємозв'язаність навчальних планів і програм, ліквідація дублювання;
- систематичне підвищення кваліфікації та ефективне використання викладацького складу;
- постійне оновлення навчально-матеріальної бази.

Викладання математики в даних навчальних закладах середньої професійної освіти теж має свої особливості. Вони визначаються, з одного боку, контингентом учнів, що прийшли в середні професійні навчальні заклади з різних загальноосвітніх шкіл та з різним рівнем математичної підготовки, а з іншого – професійною орієнтацією студентів – і все це ставить певні вимоги до змісту предмету «математика». А саме: зміст математичної підготовки в навчальних закладах середньої професійної освіти несе додаткову функцію забезпечення спектру професій, за якими ведеться підготовка в даних навчальних закладах. Вивчення математики в них озброює студентів конкретними математичними знаннями, необхідними для застосування у практичній діяльності, для вивчення суміжних дисциплін, для продовження освіти.

Інваріантна частина математичного змісту має забезпечувати єдиний рівень математичних знань, умінь, навичок учнів як усіх типів середніх шкіл, так і всіх типів спеціальностей підготовки середньої професійної освіти. Варіативна частина математичної підготовки учнів цих навчальних закладів передбачає або поглиблене вивчення розділів інваріантної частини, або

додаткові розділи, необхідні студентам для оволодіння конкретною спеціальністю [9].

Важливим моментом у викладанні математики є реалізація професійної спрямованості. Вона може бути успішно проведена, якщо при вивченні фундаментальних компонентів змісту:

- розкрити сутність наукових законів, технічних принципів і положень супроводжується конкретними прикладами їх реалізації в техніці, експлуатації, тобто ілюструється прикладами з майбутньою професійною діяльністю студентів;
- вивчити фундаментальні основи супроводжується розглядом проблем з виробничим змістом, відповідним профілем конкретної спеціальності.

Висновки. Отже, специфіка дидактичної підготовки студента-математики нових типів навчальних закладів середньої професійної освіти має включати в себе знання про застосування математичного апарату в тій або іншій професії, про побудову математичних моделей в економіці, соціології, екології тощо. Викладач математики має вміти наповнювати зміст свого предмету матеріалом тісно пов'язаним з майбутньою професією. Все це знову ж висуває певні вимоги до дидактичної підготовки майбутнього викладача математики нового типу навчального закладу середньої професійної освіти. Нові типи навчальних закладів середньої професійної освіти висувають нові вимоги до дидактичної підготовки викладача математики. До того ж ці вимоги зачіпають не тільки область предметної підготовки, але також і всіх інших складових Держстандарту вищої педагогічної освіти.

Література

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. – К., 2012. – 37 с.
2. Теорія і методика професійної освіти : навч. посібник / за ред. проф. З.Н. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – 392 с.
3. Зайченко І.В. Педагогіка: навч.посібник / І.В. Зайченко. – К. : Освіта України, 2008. – 528 с.
4. Кіяшко О.О. Інноваційні педагогічні технології підготовки молодших спеціалістів у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.О. Кіяшко. – Луганськ, 2001. – 20 с.

5. Наказ МОН України «Про затвердження положення про організацію навчально-виробничого-процесу у професійно-технічних навчальних закладах». – К., 2006.

6. Анисимова Т.И. Профессиональная подготовка преподавателя для новых типов учебных заведений (на примере подготовки преподавателя математики для колледжей, лицеев, гимназий) : дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Татьяна Ивановна Анисимова. – Казань, 2003. – 187 с.

7. Халиуллин И.А. Среднее профессиональное образование: проблемы, поиски, решения / И.А. Халиуллин. – М. : Магистр, 1994. – 228 с.

8. Ткачова Н.О. Аксиологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис... докт. пед. наук: 13.00.01 / Н.О. Ткачова. – Луганськ, 2007. – 44 с.

9. Концепція Державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1720-р).